

Basel III:n vaikutus PK-yrityksien rahoituksen saatavuuteen ja kustannuksiin

Eero Hovi

Tekijä(t) Eero Hovi	
Koulutusohjelma Finanssi- ja talousasiantuntijan koulutusohjelma	
Opinnäytetyön otsikko Basel III:n vaikutus PK-yrityksien ulkoiseen rahoitukseen	Sivu- ja liitesivumäärä 26 + 2
<p>Kun Basel III kehystyö julkistettiin ja sen pääomavaatimuksiin tuomia muutoksia päästiin analysoimaan, esitettiin toistuvasti kysymyksiä siitä, miten se vaikuttaisi pienten ja keskisuurten yritysten rahoitukseen. Basel III kiristää pankkien hyvänlaatuisen pääoman vaatimuksia ja tuo mukanaan uudenlaisia, tarvittaessa käyttöön otettavia keinoja, joiden on tarkoitus auttaa rahoituslaitoksia selviämään taloudellisesti huonompien aikojen läpi.</p> <p>Useat tahot epäilivät, että nämä vaikutukset olisivat pankkirahoituksesta riippuvaisille PK-yrityksille haitallisia ja että ne kärsisivät muutoksista suuria yrityksiä enemmän. Huoli PK-yrityksistä on hyvin ymmärrettävää, sillä ne muodostavat huomattavan osan niin Suomen kuin muidenkin maiden taloudesta. Pelkona oli, että rahoitus tulisi kiristymään, eivätkä PK-yritykset enää löytäisi tarvittavia ulkoisen rahoituksen lähteitä laajentumisinvestointeihin ja uuden yrityksen rahoituksen järjestäminen hankaloituisi.</p> <p>Opinnäytetyössä tarkastellaan PK-yritysten rahoitusta yleisesti ja selvitettiin miten yritysten ovat kokeneet pankkirahoituksen muuttuneen viime vuosina. Suurin osa PK-yrityksistä kokee, että rahoitusvaatimukset ovat kiristyneet ja neljännes oli joutunut luopumaan suunnitelmistaan hankkeista, koska tarvittavaa rahoitusta ei saatu. Tämä taas on osaltaan johtanut siihen, että vain harva PK-yritys pyrkii laajentamaan toimintaansa ja yhä harvempi yritys edes hakee pankkirahoitusta.</p> <p>Vaikka pankkien rinnalla on muitakin rahoituksenlähteitä ja niistä esimerkiksi Finnveran mahdollisuuksia rahoittaa yrityksiä on vahvistettu, joutuu neljä viidestä uudesta yrityksestä tukeutumaan edelleen pankkirahoitukseen.</p> <p>Siitä huolimatta, että PK-yritykset tuntevatkin rahoitusmahdollisuuksien heikenneen, ei niiden voida yksioikoisesti sanoa kärsineen suuria yrityksiä enemmän. Basel III –säännöstä ei myöskään voida ainakaan yksin syyttää näistä muutoksista, vaan on todettava, että rahoitukseen liittyvät ongelmat johtuvat tällä hetkellä enemmänkin kysynnän heikkoudesta. Basel III:n mukanaan tuomat muutokset vaikeuttaisivat PK-yritysten rahoitusta enemmänkin tilanteessa, jossa rahoituksen kysyntä olisi erittäin voimakasta.</p> <p>Ratkaisuna rahoitusongelmiin voisi olla uusien vaihtoehtoisten rahoituslähteiden lisääminen ja vanhojen lähteiden vahvistaminen. Tämän ohella yrittäjyyteen liittyviä mielipiteitä tulisi kehittää suuntaan, joka sallii sekä onnistumisen, että epäonnistumisen. Tällainen kulttuuriympäristö kannustaisi yrittäjiä laajentamaan toimintaansa ottamalla siihen tarvittavaa rahoitusta ja rahoituksen kysyntä saataisiin vihdoin kasvuun.</p>	
Asiasanat Lainat, pienet ja keskisuuret yritykset, pääomavaatimus, rahoituslaitokset, vakausmekanismit.	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Opinnäytetyön taustat ja tavoitteet	1
1.2	Tutkimusmenetelmät.....	2
2	Basel sopimukset.....	3
2.1	Basel I.....	3
2.2	Basel II.....	4
2.2.1	Pilari 1	5
2.2.2	Vähimmäispääomavaatimukset.....	6
2.3	Basel III ja muutokset edeltäjään verrattuna.....	6
2.3.1	Vaadittujen omien varojen rakenne	7
2.3.2	Yleinen pääomapuskuri.....	9
2.3.3	Vastasyklinen pääomapuskuri.....	10
3	PK-yritysten rahoitus	12
3.1	PK-yritysten merkitys Suomen taloudelle	12
3.2	PK-yritysten rahoitus ja rahoituslähteet	14
3.3	Pk-yritysten pankkirahoituksen hinnan muodostuminen	16
4	Basel III:n vaikutukset PK-yritysten rahoitukseen	18
4.1	Vaikutuksien tutkiminen	18
4.2	Rahoituksen hinnan muutos.....	18
4.3	Tiukentuneet rahoitusehdot.....	19
4.4	Rahoituksen saatavuus.....	20
5	Pohdinta.....	22
	Lähteet	24
	Liitteet.....	27

1 Johdanto

Viimeistään vuonna 2007 alkanut maailmanlaajuinen finanssikriisi osoitti sen, kuinka tärkeää on finanssialan toimijoiden taloudellinen vakaus ja kyky ylläpitää toimintaa kriisitilanteissa. Yhteiset pelisäännöt ovat välttämättömiä, jotta voidaan taata kaikkien finanssisektorin toimijoiden kyky jatkaa normaalia operointia myös taloudellisesti rasittavissa olosuhteissa.

Basel –säännöksellä ja sen uudistamisella ollaan yritetty pitää pankkien pääomavaatimukset tarpeeksi korkeina, jotta voitaisiin välttää vuosien 2007 – 2009 kaltaiset tilanteet. Säännöstö on ollut olemassa jo vuodesta 1988 ja siitä ollaan nyt sisäänajamassa kolmatta versiota. Tämän kaltaisten järjestelmien ja säännösten olemassaolo on välttämätöntä ja ne tuovat mukanaan kaivattuja muutoksia, joita voidaan toimeenpanna lainsäädännön avulla joko täysaikaisina muutoksina tai sääntöinä, jotka otetaan käyttöön tilanteen niin vaatiessa. Muutokset, joita Basel III tuo mukanaan vaikuttavat varsinkin pankkien pääomarakenteeseen ja luotonantoon. Tätä kautta muutokset heijastuvat lainamarkkinoille ja tämä onkin herättänyt erilaisia huolia siitä, ovatko kaikki muutokset hyvästä vai voisivatko ne osaltaan jopa hidastaa talouskasvua.

Yksi suurimmista ja näkyvimmistä huolista on ollut Basel III:n vaikutus pienten ja keskisuurten yritysten lainansaantiin. PK-yritykset ovat varsin merkittäviä talouden vetureita: ne luovat jatkuvasti paljon työpaikkoja ja niiden osuutta yritysten luomasta kokonaisliikevaihdosta ei voida vähätellä. Pelkona on, että PK-yritysten lainansaanti tulee vaikeutumaan nousevien pääomavaatimusten myötä ja tätä myötä uusien yritysten tulo markkinoille ja vanhojen laajentuminen suuremmiksi vaikeutuvat huomattavasti.

1.1 Opinnäytetyön taustat ja tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella Basel III:n muutoksia edeltäjiinsä verrattuna ja sen tuomia vaikutuksia PK-yritysten pankkirahoitukseen. Basel III:n osalta tarkastellaan etenkin vähimmäispääomavaatimusten muuttumista ja pankkisektorin toiminnan vakauttamista varten luotuja uusia elementtejä. PK-yrityksen osalta tarkastellaan pankkirahoituksen ehtojen, saatavuuden ja hinnoittelun muuttumista ja sitä, johtuvatko muutokset Basel III:sta ja pohditaan mahdollisia ratkaisuja näiden muutosten tuomiin ongelmiin. Samalla selvitetään vaikuttavatko muutokset enemmän PK-yrityksiin kuin suuriin yrityksiin.

1.2 Tutkimusmenetelmät

Basel III –säännöstä ollaan ottamassa käyttöön vähitellen, eikä sen vaikutuksista näin ollen ole olemassa paljoakaan konkreettista näyttöä. Tästä johtuen tutkimuksessa käytetään apuna tilastoja sekä toteutuneista muutoksista että PK-yrittäjien kokemista muutoksista. Tämän lisäksi haastatellaan Finanssialan Keskusliiton johtavaa asiantuntijaa, käytetään apuna alan asiantuntijoiden julkisia lausuntoja ja käydään läpi varsinaista Basel III -kehystystä. Samalla käydään läpi tilastoja, tutkimuksia ja kirjallisuutta PK-yritysten merkittävydestä Suomen taloudelle ja niiden ulkoisen rahoituksen lähteistä sekä rahoituksen hinnanmuodostumisesta.

2 Basel sopimukset

Kansainvälinen järjestelypankki, BIS, perustettiin toukokuussa vuonna 1930 ja se on maailman vanhin kansainvälinen rahoitusjärjestö. Järjestelypankilla on pääkonttori, joka sijaitsee Baselissa, Sveitsissä, ja kaksi muuta toimistoa, toinen Hong Kongissa ja toinen Meksiko Cityssä. BIS:n tehtävänä on auttaa keskuspankkeja ylläpitämään rahoitusjärjestelmän vakautta ja edistää kansainvälistä yhteistyötä sillä saralla sekä toimia keskuspankkien pankkina. Se hyväksyykin asiakkaisiin vain keskuspankkeja ja suuria kansainvälisiä yhdistyksiä, eikä esimerkiksi vastaanota talletuksia tai tarjoa muita rahoituspalveluita yksityishenkilöille tai –yrityksille. BIS:iin kuuluu tällä hetkellä 60 jäsentä ja niillä kaikilla on edustus- ja äänioikeus yhtiökokouksessa. Järjestelypankki tarjoaa, osana sen taloudellisen kasvun ja kehityksen tehtävää, tiettyjä palveluitaan ilmaiseksi suuremmalle yleisölle. Näitä ovat esimerkiksi tilastot kansainvälisestä pankkitoiminnasta ja sen omat markkina-analyysit raha- ja rahoitusjärjestelmien vakaudesta. (Bank for International Settlements.) Järjestelypankin sisällä toimii myös luottolaitosten kanssa työskentelevä Baselin Pankkivalvontakomitea, joka tarjoaa keskusteluareenan pankkivalvontaan liittyvään säännölliseen yhteistyöhön.

2.1 Basel I

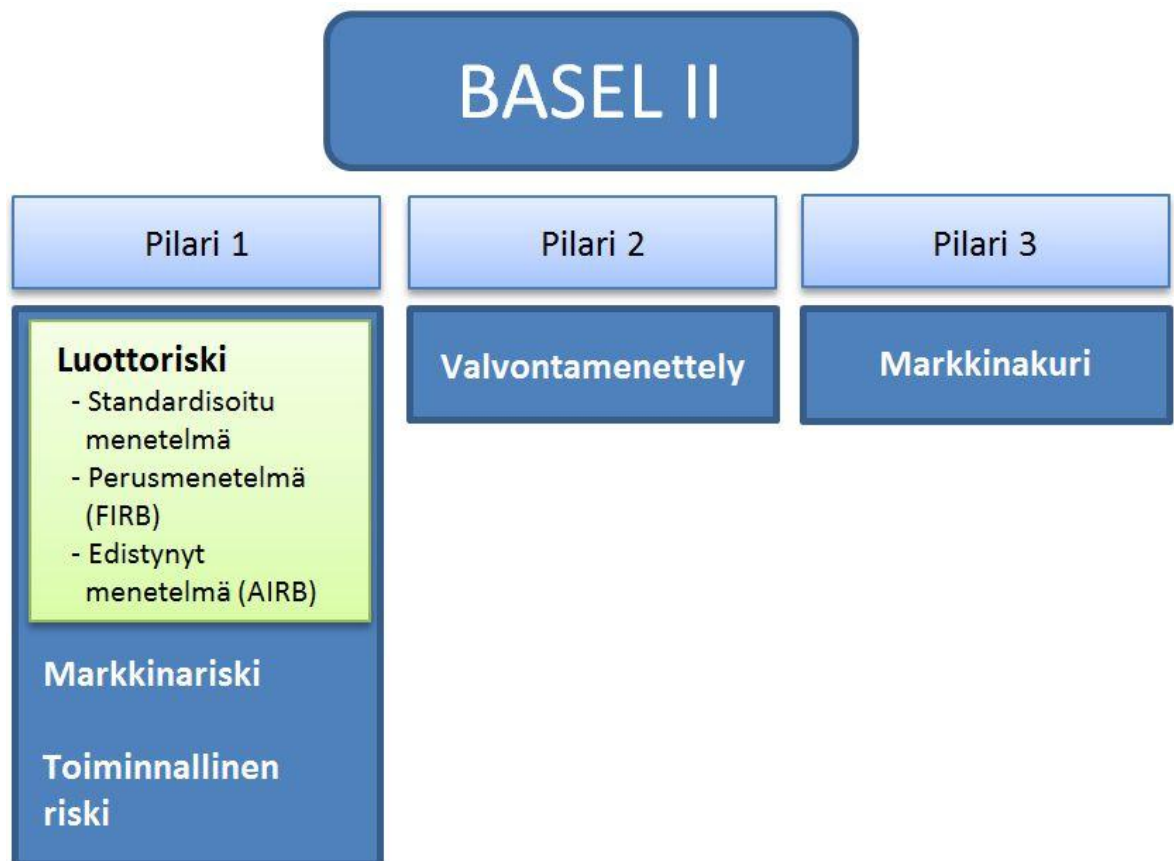
Bretton Woods –valuuttajärjestelmän lakkauttamisen jälkeen useat kansainväliset pankit ajautuivat konkurssiin liiallisista valuuttariskeistä johtuvien tappioiden ja maksukyvyttömyyksien takia. G10 –maiden keskuspankkien johtokunnat perustivat Baselin pankkivalvontakomitean vastaiskuna näille konkurseille ja muille kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden häiriöille. 1980-luvun latinalaisen Amerikan luottokriisin puhkeaminen lisäsi komitean huolta suurten kansainvälisten pankkien vakavaraisuussuhteiden heikkenemisestä. Tämä johti komitean päätökseen pysäyttää pääomastandardien heikkeneminen ja kehittää pankkien vakavaraisuuden mittaamista. Tämä toteutettiin laatimalla yhdenmukainen järjestelmä, joka määrittäisi tarvittavan pääoman vähimmäismäärän, joka pankeilla piti olla hallussa. (Bank for International Settlements 2014.)

Vähimmäisvakavaraisuussuhde määritettiin pankkien taseen vastaavaa –puolen riskin mukaan. Jokaiselle taseen omaisuserälle annettiin painotus välillä 0 % - 100 %, jossa 0 % edusti vähäisintä riskiä, kuten käteistä ja valtion joukkovelkakirjoja ja 100 % taas korkeinta riskiä kuten yrityslainoja ja yksityisen sektorin lainoja. Pankeilla tuli olla hallussaan vähintään 8 %:a vastaava määrä pääomaa koko riskipainotetuista varoista. Nämä pääomavaatimukset otettiin käyttöön Baselin vakavaraisuussopimuksella, joka

tunnetaan myös nimellä Basel I ja jonka toimeenpanemisesta G10 maissa määrättiin lailla. (Investopedia.)

2.2 Basel II

Basel I:n jatkuvasta kehittämisestä huolimatta vuosituhanen vaihteessa oltiin pisteessä, jossa pankit olivat toimintaansa kehittäessään löytäneet yhä enenevässä määrin keinoja vähentää riskipainotustaan ja sen myötä pienentää vakavaraisuusvaatimuksiaan. Nämä keinot eivät usein kuitenkaan vähentäneet riskien todellista määrää vaan loivat ennemminkin mahdollisuuksia Basel –säännösten kiertämiseen. (Council of Mortgage Lenders 2013.)

Kuvio 1. Basel II (BIS 2004, 12)

Jotta tulevaisuudessakin voitaisiin taata pankkien pääoman riittävyys ja vakavaraisuus, päätettiin, että uusi pääomastandardi on tarpeen. Vuonna 1999 Baselin komitea antoi ehdotuksensa kokonaan uudistetusta kehystyöstä, Basel II:sta. Basel II rakentuu 3:sta pilarista (Kuvio 1) ja sen tavoitteena oli parantaa säänneltyjen pääomavaatimusten tapaa heijastaa todellista riskiä ja mahdollistaa uusimpien rahoituksellisten innovaatioiden huomioiminen ja näiden kautta pyrkiä rahoitusjärjestelmän vakauteen ja yleisen edun turvaamiseen. Tämän lisäksi haluttiin palkitsemalla rohkaista pankkeja luomaan ja

kehittämään itse omia riskinhallinta- ja riskinmittausjärjestelmiään. (Bank for International Settlements 2014.)

Ensimmäinen pilari kertoo pääomavaatimukset luotto-, markkina- ja toiminnallisten riskien suhteen ja määrittää tavan laskea vaaditun pääoman määrän. Toinen pilari käsittelee vakavaraisuuden valvontamenettelyä ja sen tarkoituksena on antaa valvojille mahdollisuus muuttaa tarvittaessa ensimmäisen pilarin mukaan laskettuja pääomavaatimuksia ja tätä kautta kiinnittää huomio myös niihin riskeihin, joita ensimmäisessä pilarissa ei käsitelty, mm. systemaattiseen riskiin ja likviditeettiin liittyviin riskeihin. Kolmas pilari vaatii rahalaitoksia tuomaan riskinhallintaan ja riskien jakautumiseen liittyvät tiedot julkisiksi ja näin pyrkii parantamaan rahalaitosten toiminnan läpinäkyvyyttä ja kolmansien osapuolien, kuten sijoittajien, analyysien tarkkuutta. (Council of Mortgage Lenders 2013.)

Opinnäytetyön kannalta kaikki olennaiset tiedot Basel II:sta löytyvät ensimmäisestä pilarista niistä kohdista, joissa määritellään vähimmäispääomavaatimukset ja käsitellään luottoriskejä. Näin ollen ainoastaan niiden tarkempi käsittely on tarpeen. Vertaamalla ensimmäisestä pilarista löytyviä tietoja Basel III:en vastaaviin tietoihin voidaan tehdä tarkkoja johtopäätöksiä pankkien luottokannan ja luotonannon muutoksista.

2.2.1 Pilari 1

Ensimmäinen pilari voidaan jakaa kolmeen osaan, jotka yhdessä muodostavat minimipääomavaatimukset. Nämä osa-alueet ovat luottoriski, toiminnallinen riski ja markkinariski. Suurin huomio säännöksessä kiinnittyy luottoriskiin ja sen käsittelyyn. Basel II –säännös määrittää standardisoidun tavan luottoriskien käsittelyyn, jonka käyttäminen on mahdollista kaikille laitoksille. Standardisoidussa tavassa valtioille, pankeille ja yrityksille annetut lainat riskipainotetaan ulkopuolisten luottoluokittajien määrittämän luottoluokituksen mukaisesti ja muut lainat jaetaan riskiryhmiin Basel I:n mukaan ja niille annetaan kiinteä riskipainotus. (BIS 2004.)

Standardisoidun tavan lisäksi säännös mahdollistaa sisäiseen luottoluokitteluun, IRB:hen perustuvan menetelmän, jossa lainanantajien on mahdollista käyttää omia mallinuksiaan tarvittavan pääoman määrittämiseen. Sisäisen luottoluokittelun menetelmän tarkoitus on kannustaa pankkeja kehittämään omia riskinhallinta- ja arviointi keinojaan, sillä sitä käyttämällä minimipääomavaatimukset ovat usein alempia kuin standardisoidulla tavalla lasketut vaatimukset. IRB menetelmästä on kaksi eri versiota. Toisessa tavassa lainanantaja arvioi itse maksukyvyttömyyden todennäköisyyden, PD:n, ja käyttää

riskipainotusfunktiossaan valvojen antamia arvoja tappio-osuuden, LGD:n, vastuun maksukyvyttömyyshetkellä, EAD:n, ja maturiteetin, M:n, kohdalla. Ne rahalaitokset, jotka ovat todella kehittyneitä riskien hallinnassaan ja niiden mallintamisessa, voivat käyttää kehittyntä yhtiön sisäiseen luokitteluun perustuvaa tapaa, jossa rahalaitos määrittelee itse kaikki edellä mainitut riskifunktion komponentit. (BIS 2004.)

2.2.2 Vähimmäispääomavaatimukset

Basel II:n pankeille asettama vakaraisuussuhde on 8 %. Toissijaisia omia varoja voidaan laskea mukaan vain se määrä, joka pankilla on hallussa ensisijaisia omia varoja. Tämä vähimmäispääomavaatimus tarkoittaa sitä, että omia varoja on oltava luottoriskin kattamiseksi vähintään 8 % pankin varojen ja taseen ulkopuolisten sitoumusten määrästä. (BIS 2004, 12.)

2.3 Basel III ja muutokset edeltäjään verrattuna

Basel III rakentuu edeltäjänsä kehystyön päälle ja sen keskeisimmät vaikutukset rahalaitoksille ovat vakavaraisuuden parantaminen, maksimivelkaantumisen rajoittaminen ja maksuvalmiuden parantaminen (Suomen Pankki 2010, 5). Se tuo mukanaan myös tiukemmat raportointivaatimukset olennaisimpien riskien, likviditeetin ja vipuvaikutusparametrien suhteen sekä pyrkii vähentämään ulkopuolisiin luokitustoimistoihin tukeutumista. (Infosys 2012, 3).

Uudelleenmuotoilun tarkoituksena on ollut parantaa pankkialan kykyä käsitellä rahoituksellisesta ja taloudellisesta rasituksesta johtuvia iskuja, huolimatta siitä mistä nämä takaiskut tulevat ja tällä tavoin vähentää reaalityönteeseen kohdistuvia, rahoitussektorilta heijastuvia riskejä. Baselin komitea halusi myös parantaa pankkien riskien hallintaa, hallintoa, toiminnan läpinäkyvyyttä ja epäkohtien esille tulemistä. Tämän lisäksi uusi esitys sisältää komitean yrityksen parantaa merkittävässä asemassa olevien kansainvälisten pankkien päätöksentekokykyä. (BIS 2011, 1.)

Uudistus nostaa säännellyn pääoman rakenteen laatua ja määrää ja parantaa pääomakehyksen riskienkattokykyä. Muutoksia tuetaan vielä vähimmäisvakavaraisuusasteella, joka toimii suojana riskipitoisissa pääomatoimissa ja rajoittaa liiallista velkaantumisasastetta, mikä auttaa lievittämään velkaantuneisuuden purkamisesta syntyviä riskejä sekä tarjoaa ylimääräistä suojaa malliriskejä ja mittausvirheitä vastaan. Komitea sisällyttää pääomakehykseen myös makrovakauselementtejä hillitsemään jaksottaisuudesta ja rahoituslaitosten

kytkennäisyydestä johtuvia systemaattisia riskejä. Näiden lisäksi pyritään vielä häivyttämään syklisyys minimipääomavaatimuksista, suosimaan kauaskantoisia provisioita, auttamaan rasiinukseen varautumista säästämällä pääomaa puskurien rakentamiseksi yksittäisissä pankeissa ja koko pankkisektorilla sekä saavuttamaan laajempi makrotaloudellinen tavoite pankkisektorin suojelusta kohtuuttoman nopean luoton kasvun kautena. (BIS 2011, 2.)

2.3.1 Vaadittujen omien varojen rakenne

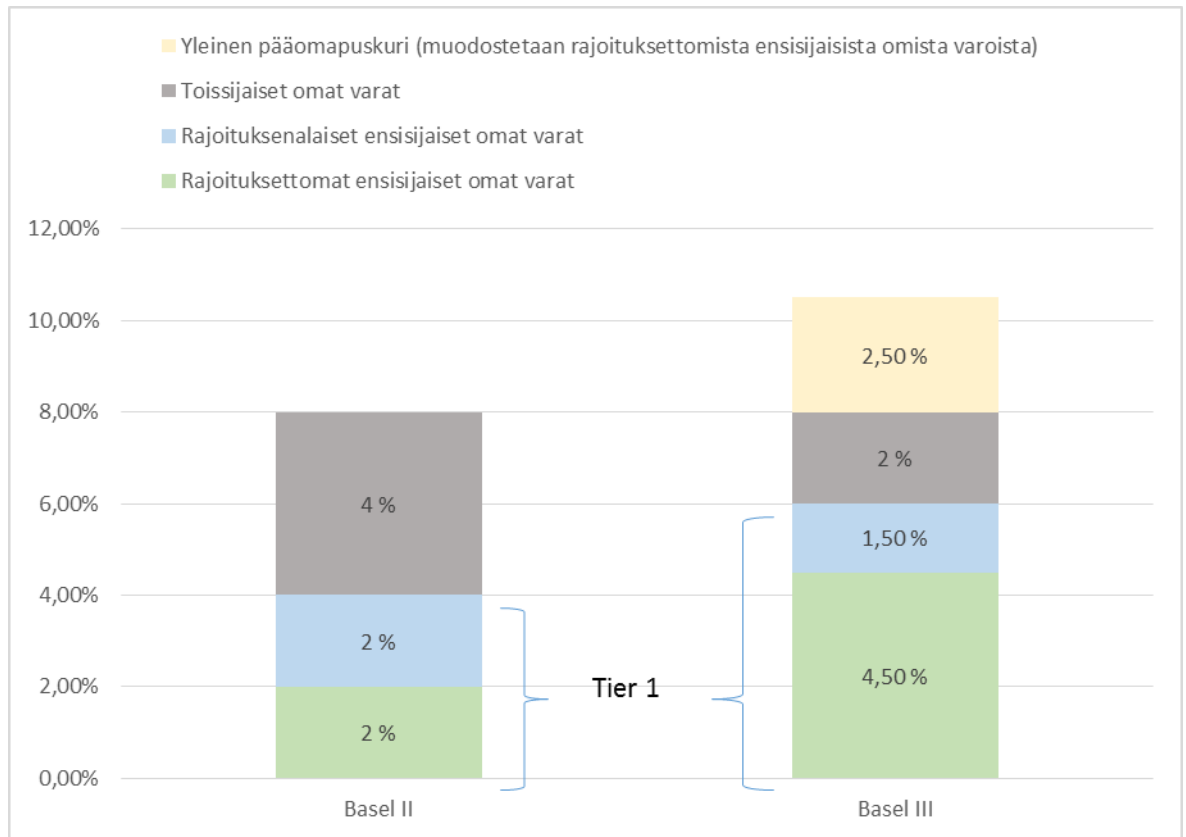
Finanssikriisi demonstroi miten luottotappiot ja alaskirjaukset tulevat jakamattomista voittovaroista, jotka ovat osa pankin aineellista tavallista pääomaperustaa. Näin ollen on tärkeää että pankkien riskialttiudet ovat katettu korkealuokkaisella pääomaperustalla. Tämän takia valtaosan Tier 1 pääomasta tulee muodostua kantaosakkeista ja kertyneistä tuloista. Loput Tier 1 pääomasta pitää muodostaa instrumenteista, jotka ovat toissijaisia ja joiden osingot tai kuponkikorot ovat täysin harkittavissa olevia ja kumuloitumattomia ja joilla ei ole maturiteettia eikä kannusteita lunastukseen. Innovatiiviset hybridipääomainstrumentit, jotka sisältävät lunastuskannusteita, kuten step-up lausekkeita, tullaan rajaamaan kokonaan pois. Lisäksi Tier 2:een sisältyvät instrumentit tullaan yhdenmukaistamaan ja niin kutsutut Tier 3 instrumentit, joiden alkuperäinen tarkoitus oli kattaa vain markkinariskiä, tullaan poistamaan. (BIS 2011, 2.)

Kaiken kaikkiaan säännelty pääoma tulee koostumaan vanhan kehystyön tapaan seuraavista elementeistä:

- Tier 1: rajoituksettomat ja rajoituksenalaiset ensisijaiset omat varat
- Tier 2: toissijaiset omat varat (BIS 2011, 12, 17.)

Kuviosta yksi käy ilmi, että rajoituksettomien ensisijaisten omien varojen tulee olla kaiken aikaa vähintään 4,5 % ja ensisijaisten omien varojen yhteensä vähintään 6 % riskipainotetuista varoista. Ensi- ja toissijaisen pääoman tulee olla yhteensä vähintään 8 % riskipainotetuista varoista. Mikään ei estä muodostamasta koko 8 % määrää pelkästään rajoituksettomista ensisijaisista omista varoista. Basel III:ssa vaaditun pääoman suhteellinen määrä pysyy siis samana, mutta rajoituksettomien ensisijaisten omien varojen osuutta on kasvatettu 2 %:sta 4,5 %:iin, rajoituksenalaisien omien varojen osuus on laskenut 2 %:sta 1,5 %:iin. Näin ollen Tier 1 –tasaisen pääoman määrää on nostettu 4 %:sta 6 %:iin ja toissijaisten omien varojen osuus sen sijaan on laskenut 4 %:sta 2 %:iin. Näiden lisäksi vähimmäisvaatimukseen lisätään sekä kaiken aikaa toiminnassa oleva 2,5 %:n suuruinen yleinen pääomapuskuri että epävakaina aikoina käyttöön otettava vastasyklinen pääomapuskuri, jonka suuruus vaihtelee välillä 0 – 2,5 %.

Molemmat puskurit tulee muodostaa rajoituksettomista ensisijaisista omista varoista. (BIS 2011, 64.)

Kuvio 1. Vähimmäispääomavaatimukset Basel säännöksissä (BIS 2011)

Rajoituksettomat ensisijaiset omat varat koostuvat seuraavista elementeistä:

- Pankin liikkeelle laskemat kantaosakkeet, jotka täyttävät sääntelyn määrittelemät kriteerit kantaosakkeille.
- Ylikurssirahasto, joka on tulosta rajoituksettomiin ensisijaisiin varoihin kuuluvista instrumenteista.
- Käyttämättömät voittovarot.
- Kantaosakkeet, jotka ovat konsolidoidun tytäryhtiön liikkeelle ja jotka ovat kolmannen osapuolen omistuksessa ja täyttävät muut rajoituksettomille ensisijaisille omille varoille asetetut ehdot.
- Säännöksen mukaiset oikaisut huomioidaan laskettaessa rajoituksettomia ensisijaisia omia varoja. (BIS 2011, 13.)

Rajoituksenomaiset omat varat koostuvat seuraavista elementeistä:

- Pankin liikkeelle laskemat instrumentit, jotka täyttävät rajoituksenomaisille omille varoille laaditut kriteerit, mutta eivät sisälly rajoituksettomiin ensisijaisiin varoihin.
- Ylikurssirahasto, joka aiheutuu rajoituksenomaisiin ensisijaisiin omiin varoihin kuuluvien instrumenttien liikkeellelaskusta.

- Instrumentit, jotka liikkeellelaskee konsolidoitu tytäryhtiö ja jotka kolmasosapuoli hankkii ja jotka täyttävät rajoituksenalaisten ensisijaisten omien varojenehdot.
- Säännöksen mukaisia oikaisuja sovelletaan laskettaessa rajoituksenalaisia ensisijaisia omia varoja. (BIS 2011, 15.)

Toissijaiset omat varat koostuvat seuraavista elementeistä

- Pankin liikkeellelaskemat instrumentit, jotka täyttävät toissijaisten omien varojen ehdot, mutta eivät sisälly ensisijaisiin omiin varoihin.
- Näistä instrumeinteista johtuva ylikurssirahasto.
- Konsolidoitujen tytäryhtiöiden liikkeellelaskemat instrumentit, jotka ovat kolmannen osapuolen hallussa ja täyttävät toissijaisten omien varojen vaatimukset, eivätkä ole osa ensisijaisia omia varoja. (BIS 2011, 17.)

2.3.2 Yleinen pääomapuskuri

Taluskriisin puhjetessa osa pankeista jatkoi suurten tuottojen ulosjakamista osinkojen, takaisinostojen ja avokätisten kompensatioiden muodossa, vaikka niiden taloudellinen tilanne ja koko sektorin tulevaisuuden näkymät olivat heikkenemässä. Yhtenä syynä tähän oli näkemys, jossa vähennykset tuloksenjaossa tulkittiin heikkouden merkiksi. Näiden toimintojen jatkaminen oli kuitenkin omiaan vain entisestään heikentämään koko pankkitoimintasektorin vastustuskykyä. Vaikka monet pankit pian palasivatkin tuottaviksi, ne eivät työskennelleet tarpeeksi uusia lainotuksia tukevien pääomapuskurien rakentamista varten. Tämä yhdessä liiallisen voittojen jaon kanssa on kasvattanut järjestelmän syklistyyttä entisestään. (BIS 2011, 6.)

Yleisen pääomapuskurin tarkoituksena on varmistaa, että pankit rakentavat hyvinä aikoina pääomapuskureita, joita voidaan ajaa alas kun kohdataan tappioita. Toisin sanoen pankeilla olisi hyvä olla hyvinä aikoina enemmän omia varoja varastossa kuin mitä säännöksen vähintään vaativat. Tällä tavoin voitaisiin entistä tehokkaammin välttyä rikkomasta vähimmäisvaatimuksia edes hetkellisesti. (BIS 2011, 54.)

Uuden Basel säännöksen mukaan 2,5 %:n suuruinen yleinen pääomapuskuri tulee luoda rajoituksettomista ensisijaisista varoista säädetyin minimipääomavaatimuksien lisäksi. Jos pankin omien varojen määrä putoaa alle yleisen pääomapuskurin rajan, alistetaan pankki voitonjako rajoituksille, mutta se voi silti jatkaa normaalia liiketoimintaansa kunhan muut säädetyt minimipääomavaatimukset täyttyvät. Mitä pienemmäksi yleinen pääomapuskuri käy, sitä enemmän pankin voitonjakoa rajoitetaan. Puskurin alueelle tippumisen ei kuitenkaan ole tarkoitus rajoittaa voitonjakoa niin paljoa, että puskuria alettaisiin pitämään

uutena minivaatimuksena, vaan rajoituksen puskurin yläalueelle tippumiseen ovat vähäisiä. (BIS 2011, 55.)

Taulukko 1. Vähimmäispääomansäästövaatimus (BIS 2011, 56)

Rajoituksettomat ensisijaiset omat varat	Vähimmäispääomansäästövaatimus
4,5 % - 5,125 %	100 %
5,125 % - 5,75 %	80 %
5,75 % - 6,375 %	60 %
6,375 % - 7 %	40 %
Yli 7 %	0 %

Taulukosta yksi voidaan nähdä kuinka suuren osan tuloistaan pankki joutuu säästämään kun sen ensisijaisten rajoituksettomien omien varojen määrä tippuu pääomansäästöpuskurin alueelle. 7 % tarkoittaa, että pankilla on vaadittavat 4,5 % rajoituksettomia ensisijaisia omia varoja ja tämän lisäksi puskurin vaatimat täydet 2,5 % Tässä tapauksessa huomioitavaan ensisijaisten rajoituksettomien omien varojen määrään sisältyy pääomansäästöpuskurin lisäksi se määrä ensisijaisia rajoituksettomia omia varoja, joka on tarvittu 4,5 %:n minimivaatimukseen pääsemiseen, mutta siihen ei huomioida sitä yli menevää osaa, jota on mahdollisesti käytetty 6 %:n ensisijaisten omien varojen vaatimukseen pääsemiseen, eikä 8 %:n kokonaispääomavaatimukseen pääsemiseen. (BIS 2011, 56.)

2.3.3 Vastasyklinen pääomapuskuri

Pankkitoimintasektorin tappiot voivat olla erittäin suuria kun laskusuhdannetta on edistänyt ylimalkainen luotonkasvun kausi. Nämä tappiot voivat horjuttaa pankkitoimintasektorin tasapainoa ja antaa kipinän rajulle kierteelle, jossa rahoitusjärjestelmän ongelmat voivat aiheuttaa laskusuhdanteen reaalityoudessa, joka taas iskee takaisin vasten pankkitoimintasektoria. (BIS 2011, 57.)

Nämä vuorovaikutukset korostavat kuinka tärkeää on rakentaa ylimääräistä pääomavarantoa edellä mainittuja aikoja varten, tällainen puolustautuminen voi myös jo itsessään auttaa hillitsemään ylimalkaista luotonkasvua. Jotta näitä markkinahäiriötä voitaisiin hillitä, antaa uusi säännöskokoelma valvojille vahvemmat työkalut, joilla voidaan edistää pääoman säästämistä pankkitoimintasektorilla. Basel III tuo mukanaan vastasyklisen pääomapuskurin, joka auttaa sopeuttamaan pääomapuskurien vaihteluväliä. Tämä järjestelmä otetaan käyttöön kansallisella lainsäädännöllä, kun on merkkejä siitä että luoton kokonaismäärässä on liiallista kasvua, jonka on todettu olevan yhteydessä koko järjestelmän laajuiseen, kasaantuneeseen riskiin. Toisin sanoen tarve

käsitellä yletöntä kokonaisluoton kasvua on normaaleina aikoina mitätön ja nousee esille vain kun ylenmääräistä luottoa on saatavilla eli puskurit määrätään käyttöön vain epäsäännöllisen ajoin. Tämä vastasyklinen pääomapuskuri on osa edellä mainittua makrovakautustavoitetta ja sillä pyritään varmistamaan se, että pankkitoimintasektorin pääomavaatimukset ottavat huomioon makrotaloudellisen ympäristön, jossa pankit toimivat. (BIS 2011, .57)

Vastasyklinen pääomapuskuri on 0 – 2,5 % kaikista yhteenlasketuista riskipainotetuista varoista. Tämä puskurin vaatima osuus tulee kattaa ensisijaisilla rajoituksettomilla omilla varoilla tai muilla täysin tappion absorboivilla varoilla. Puskurin määrä vaihtelee pankkikohtaisesti ja sen määrästä ja käyttönotosta päättävät kansalliset auktoriteetit, jotka jokainen Basel Komitean jäsenmaa itse nimittää. Kansainvälisesti aktiiviset pankit seuraavat itse yksityissektorin luottoriskejä ja laskevat itse pankkinsa yksityiskohtaisen vaatimuksen käyttäen painotettua keskiarvoa niistä vaatimuksista, joita heidän toimialueillaan käytetään. (BIS 2011, 58.)

Vastasyklinen pääomapuskuri kasvattaa pääomansäästöpuskuria ja pankkien voitonjakoa rajoitetaan, jos ne eivät täytä niille asetettuja vaatimuksia. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 2) on esitetty minimipääomansäästövaatimukset tuotoista suhteutettuna olemassa olevan pääomapuskurin määrään. (BIS 2011, 58.)

Taulukko 2. Vähimmäispääomansäästövaatimus 2 (BIS 2011, 60)

Rajoituksettomat ensisijaiset omat varat	Vähimmäispääomansäästövaatimus
Puskurin ensimmäisellä neljänneksellä	100 %
Toisella neljänneksellä	80 %
Kolmannella neljänneksellä	60 %
Viimeisellä neljänneksellä	40 %
Yli vaaditun puskurin määrään	0 %

3 PK-yritysten rahoitus

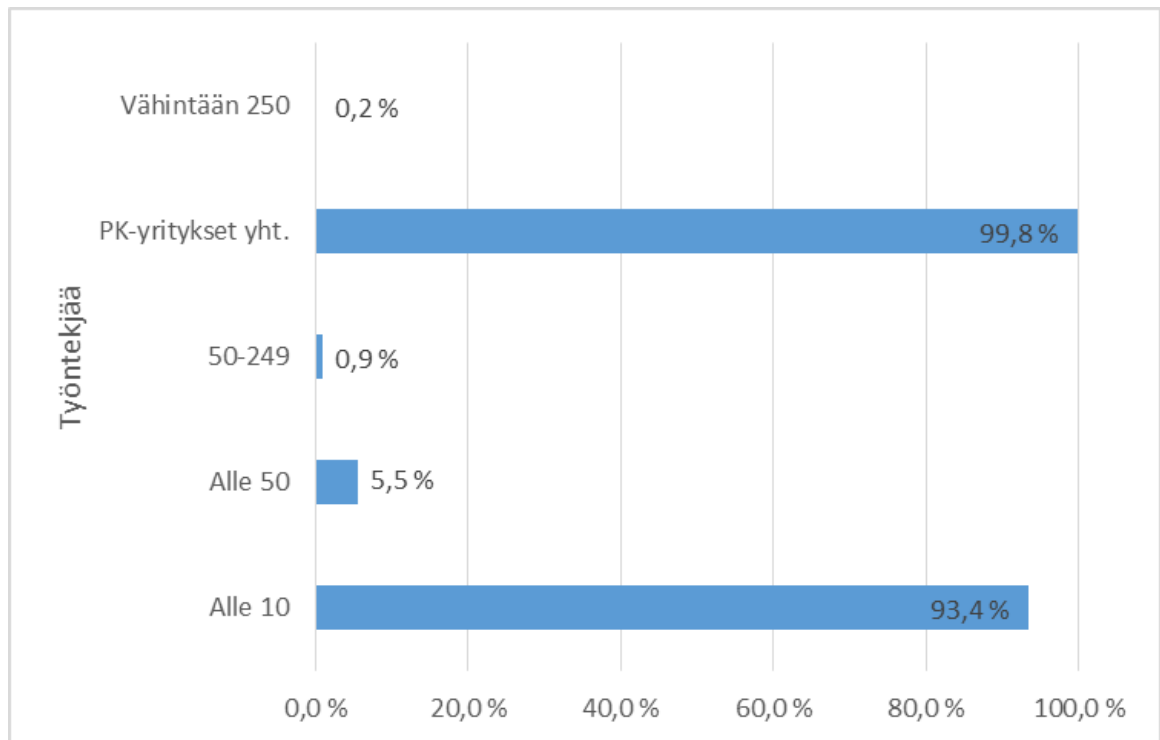
Uuden Basel III kehystyön julkaisu on herättänyt huolia erityisesti PK-yritysten lainarahoituksen suhteen. PK-yrityksillä tarkoitetaan pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Niitä ovat ne yritykset, jotka työllistävät alle 250 työntekijää ja joiden vuotuinen liikevaihto on alle 50 miljoonaa euroa sekä taseen loppusumma on korkeintaan 43 miljoonaa euroa. (Tilastokeskus.) Näiden yritysten tulevaisuudesta huolehtiminen onkin erittäin tärkeää, sillä juuri pienet ja keskisuuret yritykset ovat erittäin merkittävässä asemassa työllistäjänä ja näin näyttelevät merkittävää roolia kansantalouden rattaiden pyörittämisessä.

Melkein puolella pk-yrityksistä on ulkopuolista rahoista ja suurimmalla osalla näistä rahoituksen lähteenä on ollut perinteinen pankkirahoitus, sillä muutokset pk-yritysten rahoitusrakenteissa eivät tapahdu aivan hetkessä. Tarvetta uusille rahoitusmahdollisuuksille olisi jo pelkästään tiukentuvan pankkisääntelyn takia, joka painostaa pankkeja nostamaan lainamarginaaleja entisestään. (Yrittäjät 2015a, 43, 48.)

3.1 PK-yritysten merkitys Suomen taloudelle

Pienet ja keskisuuret yritykset ovat merkittävä osa valtion taloutta riippumatta siitä minkä maan yritysrakennetta tarkastellaan. Vaikka Suomessa PK-yrityksiä on suhteessa vähemmän kuin EU27 –maissa keskimäärin, tarjoavat ne silti työpaikan yli 60:lle % suomalaisen yrityssektorin henkilöstöstä ja hieman yli puolet kaikkien yritysten liikevaihdosta yhteensä. Tämän osuuden odotetaan edelleen kasvavan PK-yritysten määrän lisääntyessä. (Yrittäjät 2012, 4,6.)

Tällä hetkellä noin joka kymmenes työikäinen toimii yrittäjänä eli työllistää itse itsensä. Tämä korostaa entisestään yrittäjyyden merkitystä osana kansantaloutta ja kertoo siitä miten merkittäviä yrittäjyyteen ja yrityksiin kohdistuvat muutokset voivat olla. Varsinkin PK-yrityksiin suunnatut muutokset saattavat olla erittäin merkittäviä, sillä vain noin 14 % suomalaisista yrityksistä kykenee työllistämään yli 4 henkilöä ja vähintään 250 henkilöä työllistäviä, suuria yrityksiä on vain 0,2 % kaikista yrityksistä (kuvio 2).

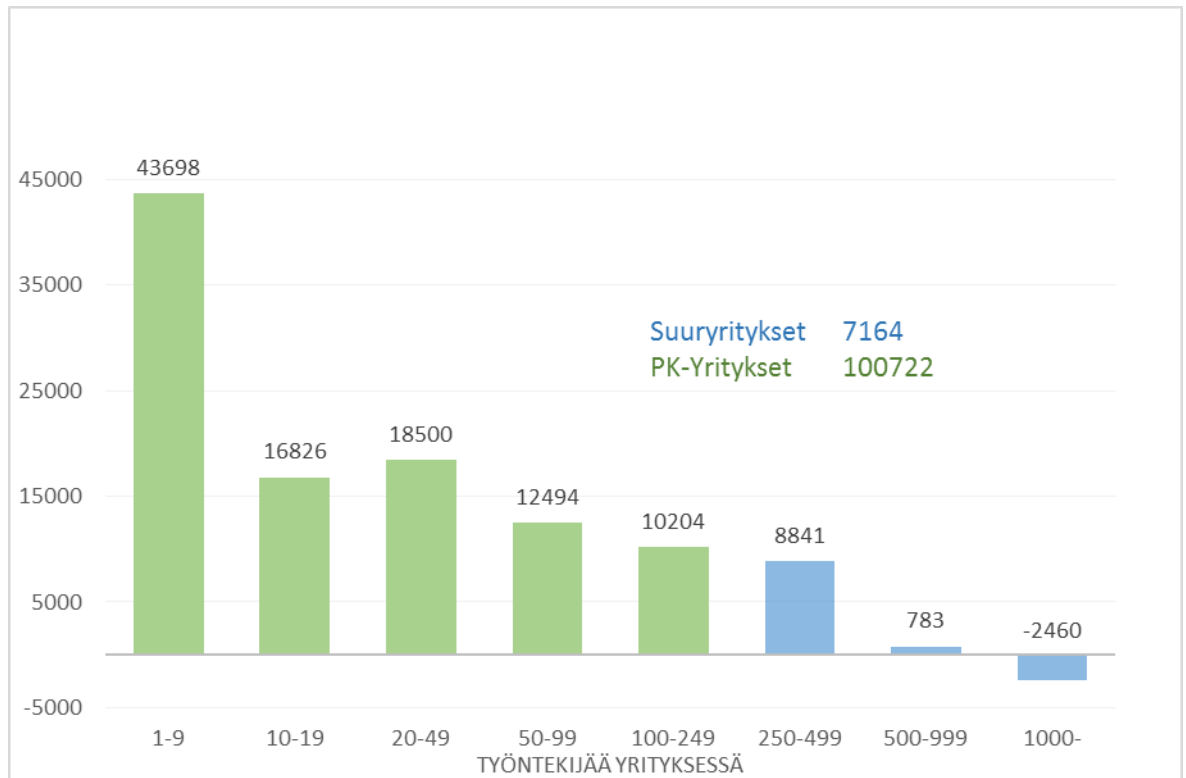

Kuvio 2. Suomalaiset yritykset työntekijämäärien mukaan (Yrittäjät 2015b)

Pk-yrityksistä halutaan myös viennin vetureita Suomeen. Niiden asemaa osana vientiä ei voida vähätellä, sillä juuri pienistä yrityksistä voitaisiin saada todella paljon tekijöitä kansainvälisen kaupan pariin. Suomen Yrittäjien tavoitteena onkin kaksinkertaistaa vientiä tekevien pk-yritysten määrä 25 %:in vuoteen 2020 mennessä. (Kauppalehti 2015.)

PK-yritysten merkitystä korostaa entisestään se, että lähes kaikki uudet työpaikat syntyvät juuri näihin yrityksiin. Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana 108 000:sta uudesta työpaikasta vain noin 8000 on syntynyt muihin kuin pieniin tai keskisuuriin yrityksiin (kuvio 3). (Yrittäjät 2015a, 6.)

Pk-yritysten määrän lisäämistä tärkeämpää olisi luoda yrityksiin kasvuhakuisuutta ja tätä kautta saada lisää keskisuuria yrityksiä. Tällä hetkellä niiden osuus yrityskannasta on vain noin 1 % kun esimerkiksi Saksassa keskisuurten yritysten osuus on noin 2,5 %. (European Commission 2014.) Vaikka yritysten kasvuhalukkuus onkin ollut viimeaikoina nousussa ja voimavaroja suunnataan yhä useammin kasvuun ja toiminnan laajentamiseen on kasvuhalukkuus Suomessa vielä vähäistä. Vain noin 7 % yrityksistä kertoo olevansa voimakkaasti kasvuhaluinen. (Yrittäjät 2015a, 32.) Syynä tähän on usein kasvun vaatima riskinotto ja riskinottoon kannustamattoman ympäristö. Menestyäkseen ja kasvaakseen yritysten tulisi panostaa tuottavuuteen ja tuotekehitykseen, mutta nykyiset rahoitusjärjestelmät yhdessä epäonnistumisen tuomitsevan ympäristön ja menestyksen häpeän kanssa eivät siihen useinkaan kannusta.

Kuvio 3. Työntekijämäärien muutos yrityksissä (Yrittäjät 2015a, 6)

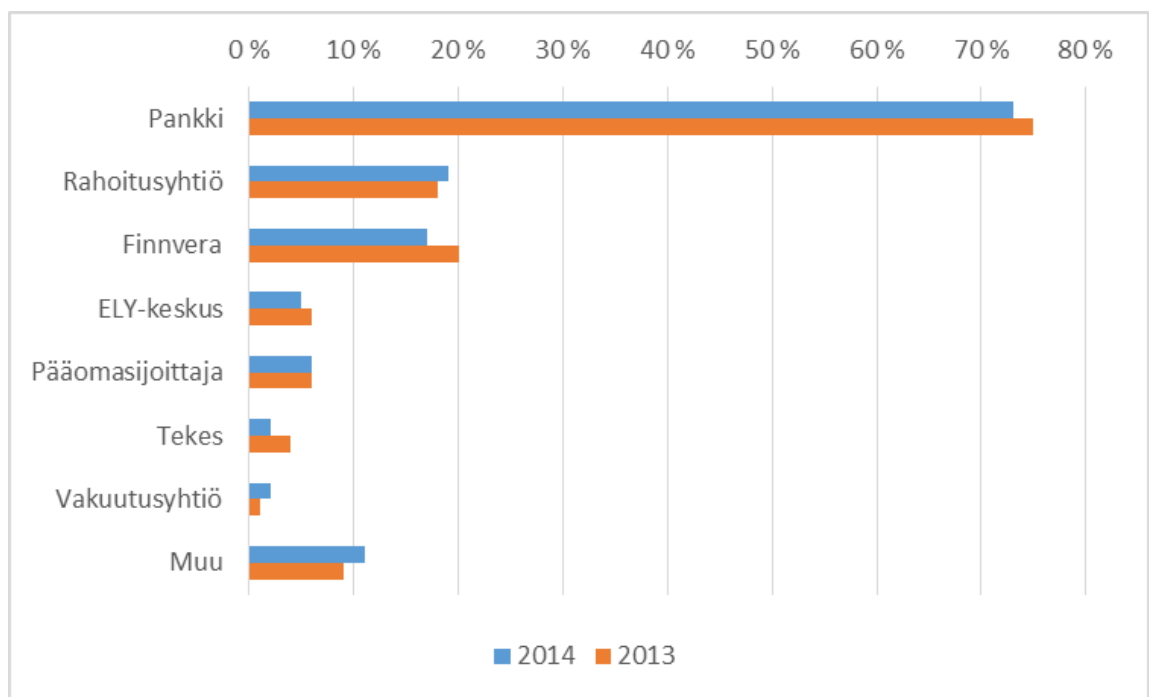
3.2 PK-yritysten rahoitus ja rahoituslähteet

Aloittaessaan yritys tekee päätöksen investoinneistaan ja niistä kenoista, joilla nämä investoinnit rahoitetaan. Näitä päätöksiä kutsutaan investointi- ja rahoituspäätökseksi. Pienen yrityksen alkurahoitus on mahdollista järjestää pelkästään omalla pääomalla, eli omistajien yritykseen sijoittamasta pääomasta, jolla ei ole takaisinmaksuvelvollisuutta. Usein kuitenkin joudutaan hakemaan ulkopuolista rahoitusta eli lainaa. Alkurahoituksessa kyse on nimenomaan pitkäaikaisesta ulkoisesta rahoituksesta. Ulkoista rahoitusta tarvitaan myös yritystoiminnan käynnistyttyä. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi rahoittamaan yrityksen joka päiväistä toimintaa tai vaikkapa laiteinvestointeja. Ulkoista rahoitusta voidaan hankkia yritykselle lainarahoituksen tai osakepääoman muodossa. Lainarahoitus tarkoittaa käytännössä vierasta pääomaa lyhyt- tai pitkäaikaisina lainoina ja osakepääoman rahoittamisella tarkoitetaan sijoituksia omaan pääomaan. (Niskanen & Niskanen, 2013.)

Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, PK-yrityksien ylivoimaisesti suurimpina rahoituksen lähteinä toimivat pankit (Kuvio 4). Muiden rahoituslähteiden vähydestä kertoo keväällä 2014 tehty Yrittäjien barometri, jonka mukaan neljä viidestä uutta rahoitusta hakevasta yrityksestä tukeutuu pankkirahoitukseen (Yrittäjät 2014). Pankkien

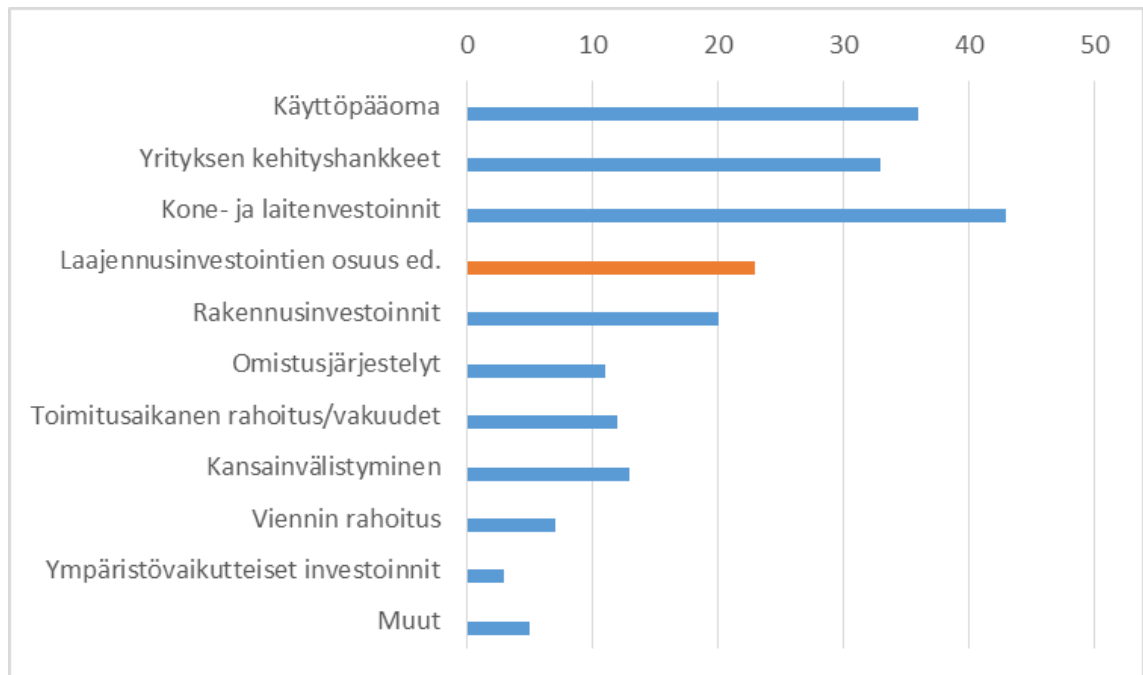
ohella muita vaihtoehtoja ovat rahoitusyhtiöt, ELY-keskus, Pääomasijoittajat, Tekes, Vakuutusyhtiöt ja Erityusrahoituslaitos Finnvera, jonka mahdollisuuksia toimia yritysrahoittajan on vahvistettu ja varsinkin voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset ovat halukkaita hakeutumaan muunkin kuin pankkirahoituksen piiriin (Kuvio 4). Vaikka Finnvera onkin pankkirahoituksen jälkeen toiseksi yleisin PK-yrityksen rahoituksen lähde, ovat Finnveran edellytykset, vahvistuksesta huolimatta, toimia pankkien veroisena yritysrahoittajana lähes olemattomat, eikä se nykyisellään voi millään kyetä korvaamaan perinteisiä rahoituslaitoksia. (Suomen Pankki 2013a, 57.)

Finnveran ensisijaisena tehtävänä onkin vain täydentää kaupallisia rahoitusvaihtoehtoja ja auttaa jakamaan riskiä yritysten alku- ja kasvuvaiheessa (Finnvera 2014a).

Kuvio 4. PK-yrityksien rahoituksen lähteet (Finnvera 2014b)

Suomessa PK-yritysten rahoitustarpeet ovat lähinnä käyttöpääoman rahoittamista ja toiminnan laajennusinvestointeihin ei olla kovinkaan halukkaita lähtemään. Tämä heijastuu rahoitusmarkkinoille pitkäaikaisen rahoituksen kysynnän vähyytenä. Kysynnän vähyys vaikeuttaa entisestään pienimpien ja voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten rahoituksen saatavuutta (Kuvio 5).

Kuvio 5. Ulkoisen rahoituksen käyttökohteet PK-yrityksissä (Yrittäjät 2015a)

3.3 Pk-yritysten pankkirahoituksen hinnan muodostuminen

Pankkeihin kohdistuvat riskit vaikuttavat yrityksille myönnettävien luottojen hintoihin. Näistä riskeistä keskeisin pankkitoiminnalle on luottoriski, joka kuvastaa epävarmuutta luotonottajan takaisinmaksukyvyssä. Toisin sanoen luottoriskillä tarkoitetaan sitä mahdollisuutta, että luotonottaja ei kykene maksamaan koko lainaansa takaisin eivätkä luotolle mahdollisesti asetetut vakuudet riitä kattamaan pankille koitunutta tappiota täysmääräisesti. Pankkitoiminnassa luottoriski voi olla jopa 70 % toiminnan kokonaisriskistä. Jos luotonottaja ei kykene maksamaan pääomaa tai korkoa kolmeen kuukauteen, kutsutaan tätä luottoa järjestämättömäksi saamiseksi, joka saattaa lopulta muuttua luottotappioksi. Joskus luotonottajan taloudellinen tilanne kuitenkin saattaa parantua ja luotto poistuu järjestämättömistä saamisista. (Kontkanen 2011, 91.) Järjestämättömät saamiset nostavat pankkitoiminnan kustannuksia ja vaikuttavat näin myös tulevaisuudessa myönnettävien luottojen hintaan (Kontkanen 2011, 105).

Tärkeimmän lainojen hinnoitteluun vaikuttavan elementin voidaan sanoa olevan luottoriskistä johtuva pääomavaatimuksen kasvu. RAROC:tä eli riskisopeutettua tuottoa käytetään lähes kaikissa pankeissa mittarina, joka arvioi rahoituksen kannattavuutta. RAROC:n yleisluontoinen muoto riskisopeutetulle tuotolle on $(\text{tuotot} - \text{kustannukset} - \text{odotettu tappio}) / \text{taloudellinen pääoma}$. Pankkien tuotot muodostuvat suurimmaksi osaksi palkkioista ja marginaalituotoista. Marginaalilla tarkoitetaan viitekoron päälle lisättävää tapauskohtaista riskilisää. Kustannuksia ovat yleiset pankkitoiminnasta

aiheutuvat kulut ja lainan järjestelykulut kuten dokumentointi. Näitä kuluja pyritään yleensä kattamaan kertaluontoisilla palkkioilla lainan noston yhteydessä. RAROC:n avulla voidaan määrittää lainan marginaali, jonka suuruuteen vaikuttaa eniten odotettu tappio. (Kontkanen 2011, 101.)

Pankkien myöntämien luottojen hinta riippuu siis yleensä asiakkaan taloudellisesta tilanteesta, tulevaisuuden näkymistä, käytetyistä vakuuksista sekä asiakkuussuhteen merkityksestä pankille. Pankkien tulee myös ottaa huomioon ne kustannukset, jotka seuraavat eteenpäin lainattavien varojen hankinnasta, omaan pääomaan liittyvistä vakavaraisuusvaatimuksista, luottotappioista sekä koko pankkitoiminnasta yleensä. Rahoituksen kokonaishinta muodostuu siis viitekorosta ja siihen lisättävästä asiakaskohtaisesta marginaalista sekä luottoon liittyvistä hoitokuluista ja -palkkioista. (Kontkanen 2011, 105.)

4 Basel III:n vaikutukset PK-yritysten rahoitukseen

”Sääntelyuudistusten vaikutukset PK-yritysten luottoihin herättävät huolta” otsikoitiin Finanssialan Keskusliiton julkaisemassa vuoden 2012 tammikuun Finanssimarkkinakatsauksessa. Huolta aiheuttivat silloin mahdolliset vaikutukset etenkin rahoituksen saatavuuteen ja kustannuksiin liittyvät muutokset. (Finanssialan keskusliitto 2012.)

4.1 Vaikutuksien tutkiminen

Kolmannen Basel säännöksen vaikutuksia PK-yrityksen rahoitukseen tutkittiin sekä etsimällä sitä koskevia artikkeleita, mielipidekirjoituksia ja tilastoja toteutuneista muutoksista että haastatteleamalla Finanssialan Keskusliiton johtavaa asiantuntijaa Reima Lettoa. Leton haastattelu jouduttiin aikataulusyistä toteuttamaan sähköpostin välityksellä.

Kysymykset oli muotoiltu strukturoidun haastattelun tapaan, mutta haastateltavaa kehoitettiin vastaamaan kysymyksiin avoimemmin huomioiden kysymysten ja haastattelun yleisen teeman. Tällä tavoin haastattelusta tuli eräänlainen muoto puolistrukturoidusta haastattelusta, joka mahdollistaa haastateltavan lähestymisen kysymyksiin eri näkökulmista ja haastateltava pystyy tällöin vastaamaan kysymyksiin omiin sanoin, jolloin yksityiskohtiin päästään paremmin käsiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008.)

Haastattelu sopii hyvin yhdeksi tämän tutkimuksen menetelmäksi, koska se sopii hyvin tilanteisiin joissa halutaan saada selventäviä ja syventäviä vastauksia. Kyseessä on vähän kartoitettu alue ja on tiedossa, että vastaukset eivät välttämättä ole yksioikoisia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009.)

4.2 Rahoituksen hinnan muutos

PK-yritykset ovat suuria yrityksiä heikommassa asemassa yrityslainoja tutkailtaessa jo siitäkin syystä, että niiden ottamat yrityslainat ovat usein huomattavasti suuria yrityslainoja kalliimpia. Tämä johtuu useastastakin eri syystä. Ensinnäkin PK-yritysten lainat ovat usein euromäärältään pienempiä, joka johtaa suhteessa suurempiin hallinnointikustannuksiin pankille, toiseksi PK-yrityksiltä saatavat muut tuotot ovat usein pienempiä kuin suuryrityksillä, kolmanneksi pankki ottaa usein huomattavasti suuremman riskin lainatessaan rahaa PK-yritykselle kuin suurelle yritykselle. Esimerkiksi tiedonpuutteen vuoksi PK-yrityksen lainaan saatetaan lisätä riskipreemio ja varsinkin uusilla yrityksillä

saattaa olla hyvinkin korkea liiketoimintariski, joka on omiaan nostamaan sen lainamarginaaleja. (Suomen Pankki 2013a, 57.)

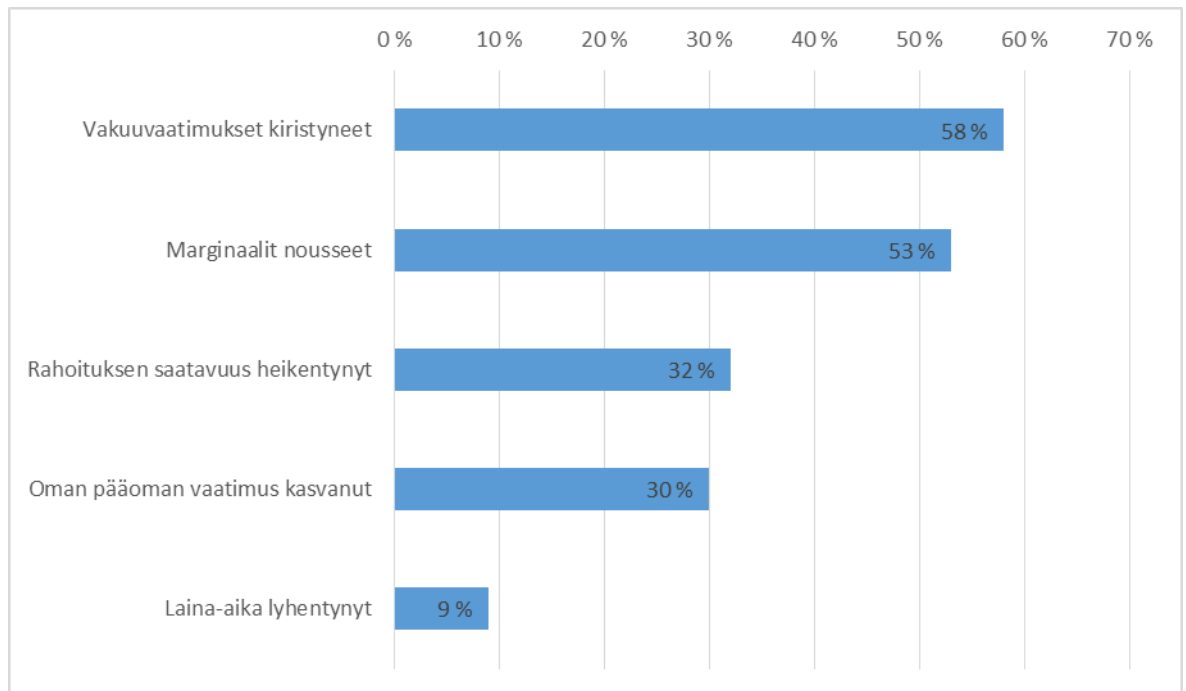
Haastattelussa Reima Letto toteaa, että lainamarginaalien suurentuminen ja kohoaminen on ollut yksi uuden säännöksen vaatimien sopeutumistoimenpiteiden seurauksista. Myös pääomavaatimusten tiukentuminen sitoo entistä enemmän pääomaa pankkien lainanannossa ja tämä heijastuu lainamarkkinoille hinnan nousuna. (Letto 17.12.2014.)

Pankkien rahoituskustannusten nousu johtaa luonnollisesti suurempiin lainamarginaaleihin ja pankkien tulee harkita entistä tarkemmin onko lainan myöntäminen edes järkevää. Rahoituskustannusten nousu taas vaikuttaa yritysten lainanottohalukkuuteen ja tätä kautta vaikuttaa investointipäätöksiin. Uhkana on, rahoitus kustannukset nousevat niin korkeiksi, ettei yrityksillä ole realistisia mahdollisuutta selvittää takaisinmaksusta ja jatkaa toimintaansa normaalisti. (Finanssialan keskusliitto 2012.)

4.3 Tiukentuneet rahoitusehdot

Alla olevasta kuviosta (Kuvio 6) ilmenee, että moni yrittäjä on kokenut rahoitusehtojen tiukentuneen ja lainansaannin vaikeutuneen. Vakuuksia vaaditaan enemmän ja marginaalit ovat korkeammalla kuin ennen. Jopa 58 % PK-yritysbarometriin vastanneista tunsu vakuusvaatimusten kiristyneen ja 53 % kertoi marginaalin nousseen. Reilu 30 % vastaajista kertoi rahoituksen saatavuuden heikentyneen ja oman pääoman vaatimuksien kasvaneen viimeisen vuoden aikana. (Yrittäjät 2015a.)

Yhtenä syynä tähän muutokseen voidaan pitää pitkien investointien vähyyttä ja rahoituksen kysynnän heikkoutta, mutta varsinkin pienille yrityksille myönnettävien lainojen hinnoitteluun vaikuttaa niiden korkeampi riskipitoisuus suhteessa suurempiin ja vakaampiin yrityksiin. Suurempi riskipitoisuus tarkoittaa sitä, että näillä on korkeampi riskipainotus laskettaessa pankkien vähimmäisomavaraisuuslaskelmia, eli mitä riskipitoisempi laina on, sitä enemmän pankin tulee pitää hallussaan laadukkaita omia varoja näiden lainojen luottoriskin takia. Tämä taas nostaa pankin omia kustannuksia, koska omia varoja ei voida vapauttaa luottotoimintaan yhtä paljoa kuin ennen. (Suomen Pankki 2013b, 14.)

Kuvio 6. PK-yrittäjien kokemat lainehtojen muutokset (Yrittäjät 2015a)

Letto tarjoaa luottoaikojen lyhentymisen yhdeksi selitykseksi myönnettyjen luottojen ja pankkien oman rahoituksen maturiteettirakenteen lähentymistä. Tämä saattaa myös johtaa korontarkastusehtojen entistä tiheämpään käyttöön. Hän myös vahvistaa uuden säännöksen vaikutuksen vakuutuksien merkitykseen, sillä vakuudellisen ja vakuudettoman luoton marginaalien erot ovat nousseet luottokustannusten myötä. Basel 3 ei kuitenkaan ole Leton mukaan vaikuttanut merkittävästi PK-yritysten tunnuslukujen tulkintaan luottopäätöksiä myönnettäessä. Tunnuslukujen tulkinnan muutoksella oltaisiin voitu selittää sekä marginaalien että vakuutuksien merkityksen muuttumista. (Letto 17.12.2014.)

4.4 Rahoituksen saatavuus

Suomen Yrittäjien teettämän barometrin mukaan vuonna 2014 noin 40 % PK-yrittäjistä raportoi luottopolitiikan kiristyneen paljon tai erittäin paljon (Yrittäjät 2014). Vuonna 2015 teetetystä barometrissä hieman alle 60 % vastaajista kertoi kokeneensa, että luottopolitiikka on kiristynyt edelleen. Noin neljännes vastaajista kertoi myös, että yrityksen suunnittelemat hankkeet jäivät toteutumatta rahoituksen saatavuuden tai ehtojen takia. (Yrittäjät 2015a, 52.) Barometrissä rahoituksen saatavuuden vähyden syiksi kerrotaan tiukentunut pankkitoiminnan sääntely, yritysten luottokelpoisuuden heikentyminen ja luottojen kysynnän väheneminen entisestään. Rahoituksen hakemista suunnittelee entistä harvempi yrittäjä, eikä rahoitusta haluta edelleenkään hakea investointeihin vaan lähinnä käyttöpääomaksi. (Yrittäjät 2015c.)

Basel III:n tekemisissä muutoksissa pankeilta tullaan vaatimaan tulevaisuudessa parempilaatuista pääomaa, joka soveltuisi paremmin luotto- ja muiden tappioiden kattamiseen. Vaikka muutokset saattavatkin vaikuttaa lainaehtoihin ja pankkien lainakantoihin, kohdistuvat vaikutukset kaikkiin lainan tarpeessa oleviin yrityksiin, eivät ainoastaan PK-yrityksiin. (Suomen Pankki 2013a, 61.)

Letto toteaakin haastattelussa, ettei rahoituksen saatavuus suinkaan ole ollut se ongelma, vaan PK-yrityksien rahoituksen ongelma piilee rahoituksen kysynnän heikkoudessa. Hänen mukaansa sääntelystä johtuvat ongelmat saattaisivat tulla esiin vasta tilanteessa, jossa pankkirahoituksen kysyntä olisi voimakasta. (Letto 17.12.2014.)

5 Pohdinta

Basel III kokonaisuuden tarkoituksena on tuoda pysyvää vakautta taloussektorille esimerkiksi pienentämällä rahoituskriisien syntymahdollisuuksia. Vakaus itsessään edesauttaa talouskasvua ja sillä on paljon merkitystä PK-yrityksille. PK-yritykset ovat riippuvaisia ulkoisesta rahoituksesta eikä useinkaan ole samanlaista julkista taloudellista turvaa kuin suuryrityksillä. Tämä on omiaan puhumaan taloussektorin vakauden puolesta myös PK-yritysten näkökulmasta. Toisaalta taas tämän kaltaisella sääntelyllä on aina suuremmat merkitykset pankkikeskeisissä maissa kuin niissä maissa joissa yritysrahoitus hoidetaan arvopaperikeskeisesti. (Suomen Pankki 2013a, 61.)

Basel III –säännöksen voidaan sanoa vaikeuttavan yritysrahoitusta vaikuttamalla sen hintaan ja saatavuuteen ja sen voidaan katsoa vaikuttavan PK-yrityksiin suuria yrityksiä enemmän, koska PK-yrityksillä on vähemmän vaihtoehtoisia rahoituslähteitä. Tällä hetkellä suurimmat vaikeudet pankkirahoituksessa liittyvät kuitenkin enemmänkin kysyntään kuin sääntelyn tuomiin muutoksiin. Mahdollisia sääntelyn tuomia ongelmia voi ilmetä tilanteessa, jossa pankkirahoituksen kysyntä on voimakasta, mutta se ei ole tällä hetkellä ajankohtaista. (Letto 17.12.2014.)

”Uuden sääntelyn vaikutukset eivät sinänsä kohdistu erityisesti PK-yrityksiin. Vaikutus PK-yritysten rahoitukseen johtuu yleisestä vaatimuksesta parantaa pankkien vakavaraisuutta.” (Suomen Pankki 2013a, 61.)

Yleisesti tarkasteltuna Basel III voidaan pitää hyvänä uudistuksena, jos sen avulla pystytään vakauttamaan taloussektorin toimintaa entisestään ja tällä tavalla luomaan hyvä pohja talouskasvulle. Opinnäytetyössä havaittujen seikkojen perusteella sen tuomien haittojen määrä todettiin vähäiseksi, eikä sen huomattu kohdistuvan mitenkään erityisesti PK-yrityksiin vaan ratkaisuja PK-yritysten rahoitusongelmiin tulisi hakea suunnasta, joka mahdollistaisi nykyistä useammin vaihtoehtoisen rahoituslähteen käytön pankkien sijaan ja tarjoaisi yrittäjille kannustavampaa ympäristöä, joka houkuttelisi kasvupaluuteen ja riskinottoon ja jossa epäonnistuminen yrittäjänä on sallittua eikä taloudellista menestymistä katsota pahalla.

Myös uudet rahoituksenlähteet olisivat enemmän kuin tervetulleita. Hyvänä esimerkkinä uusista mahdollisuuksista olisivat PK-yrityksien tarjoamat joukkovelkakirjat. Finnvera onkin aktiivisesti tutkinut tätä mahdollisuutta ja vuonna 2014 se sai ensimmäistä kertaa luvan merkitä PK-yritysten joukkovelkakirjoja (Verkkouutiset 2014). Joukkovelkakirjat eivät kuitenkaan ole täysin ongelmattomia. Epäilyksiä on herättänyt esimerkiksi kysymys

joukkovelkakirjojen tuomista kustannuksista, jotka saattaisivat muodostua liian suuriksi. Muutenkaan tämä ratkaisu ei välttämättä olisi sopiva kovin pienille yrityksille. (Talousanomat 2013.) Lisäksi informaation puutteesta ja isoja, vakaita yrityksiä suuremmasta riskistä johtuvat tuottovaatimukset saattaisivat nousta PK-yrityksille liian suuriksi pankkirahoitukseen suhteutettuna.

Lähteet

Bank for International Settlements. About BIS. Luettavissa:

<https://www.bis.org/about/index.htm?l=2&m=1%7C1>. Luettu: 15.3.2015

Bank for International Settlements 2014. History of Basel Committee. Luettavissa:

<http://www.bis.org/bcbs/history.htm>. Luettu 9.3.2015.

BIS 2004. Bank for International Settlements. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Tarkistettu kehystyö. Luettavissa:

<http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>. Luettu: 9.3.2015.

BIS 2011. Bank for International Settlements. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Luettavissa:

<http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>. Luettu: 9.3.2015.

Council of Mortgage Lenders 2013. Basel II - a guide to capital adequacy standards for lenders. Luettavissa: <http://www.cml.org.uk/cml/policy/issues/748>. Luettu: 9.3.2015.

European Commission 2014. Enterprise and Industry. 2014 SBA Fact Sheet. Germany. Luettavissa: [http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-](http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/countries-sheets/2014/germany_en.pdf)

[analysis/performance-review/files/countries-sheets/2014/germany_en.pdf](http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/countries-sheets/2014/germany_en.pdf). Luettu: 9.3.2015.

Finanssialan keskusliitto 2012. Finanssimarkkinakatsaus 01/2012. Luettavissa:

https://www.fkl.fi/materiaalipankki/julkaisut/Julkaisut/Finanssimarkkinakatsaus_1_2012.pdf. Luettu: 9.3.2015.

Finnvera 2014a. PK-yritysten kasvuhakuisuus nousussa. Lehdistötiedote. Luettavissa:

http://www.yrittajat.fi/File/71ebb679-4a5a-4dfe-b095-a4e349641013/FV_tiedote_pk-barometri_kevat2014.pdf. Luettu: 9.3.2015.

Finnvera 2014b. Pk-yritysbarometri, kevät 2014. Luettavissa:

http://www.yrittajat.fi/File/45d9dfb8-3f1a-48d8-89be-d27cae70aa66/Finnvera_Pk_baro_kevat2014.pdf. Luettu: 10.3.2015

Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Infosys 2012. Basel II to Basel III – The Way forward. Luettavissa:

<http://www.infosys.com/industries/financial-services/white-papers/Documents/base-way-forward.pdf>. Luettu: 9.3.2015.

Investopedia. Basel I. Luettavissa: http://www.investopedia.com/terms/b/basel_i.asp.

Luettu: 9.3.2015.

Kauppalehti 2015. Pk-yrityksiin kohdistuu kovia vientiodotuksia. Luettavissa:

<http://www.kauppalehti.fi/uutiset/pk-yrityksiin-kohdistuu-kovia-vientiodotuksia/KbDfAsnk>.
Luettu: 9.3.2015.

Kontkanen 2011. Pankkitoiminnan käsikirja. Bookwell Oy. Porvoo.

Letto, R. 17.12.2014. Johtaja. Finanssialan Keskusliitto. Haastattelu. Helsinki.

Niskanen, J. & Niskanen, M. 2013. Yritysrahoitus. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Suomen Pankki 2005. Finanssiala uuteen sääntely-ympäristöön. Luettavissa:

http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/puheet/Documents/OP%20Pohjola_300910.pdf. Luettu: 9.3.2015.

Suomen Pankki 2013a. Euro ja talous 2. Pk-yritysten rahoituksen tila Suomessa.

Luettavissa:

http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/rahoitusjarjestelman_vakaus/Documents/ET213_Pylkkonen-Savolainen.pdf. Luettu: 9.3.2015.

Suomen Pankki 2013b. Rahoitusmarkkinaraportti 1/2013. Luettavissa:

http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/rahoitusmarkkinaraportit/Documents/1_2013_RMraportti.pdf. Luettu: 9.3.2015.

Taloussanomat 2013. Kiinnostavatko pk-bondit? Luettavissa:

<http://www.taloussanomat.fi/yrittaja/2013/02/04/kiinnostaisivatko-pk-bondit/20131801/137>.
Luettu: 10.3.2015.

Tilastokeskus. PK-yritys. Luettavissa: http://www.stat.fi/meta/kas/pk_yritys.html. Luettu: 9.3.2015.

Verkkouutiset 2014. Finnveralle valtuudet merkitä pk-yritysten joukkovelkakirjoja 300 miljoonalla. Luettavissa: <http://www.verkkouutiset.fi/talous/pk-yritykset%20lainamarkkinat-22030>. Luettu: 10.3.2015

Yrittäjät 2012. Yritystilastot. Luettavissa: <http://www.yrittajat.fi/File/5732d042-a41b-48ae-9bb1-302f9f852238/yritysjyystilasto2013.pdf>. Luettu: 9.3.2015

Yrittäjät 2014. Pk-yritysbarometri 1/2014. Luettavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/tutkimustoiminta/pk-yritysbarometri-1-2014>. Luettu: 9.3.2015.

Yrittäjät 2015a. Pk-yritysbarometri. Kevät 2015. Luettavissa: http://www.yrittajat.fi/File/fc4b5421-6a1e-483a-8241-abab379579ae/baro_kevat_valt_kalvot2015.pdf. Luettu: 9.3.2015.

Yrittäjät 2015b. Yrittäjyys Suomessa. Luettavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/yritysjyys Suomessa/>. Luettu: 9.3.2015.

Yrittäjät 2015c. Pk-yritysbarometri 1/2015. Luettavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/suomenyrittajat/tutkimustoiminta/pk-yritysbarometri-1-2015>. Luettu: 9.3.2015.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset Basel III:n vaikutuksista PK-yritysten pankkirahoitukseen vastauksineen.

Haastateltava: Reima Letto, johtaja, Finanssialan keskusliitto

1. Miten ja miksi Basel III vaikuttaa PK-yrityksille myönnettävän pankkirahoituksen hintaan (korkomarginaalit ja sivukulut)?

Basel III – vaatimusten myötä pankit ovat joutuneet tekemään useita sopeuttamistoimenpiteitä, joista yksi vaikutus on ollut lainamarginaalien kohoaminen ja leveneminen. Pankkien lainananto sitoo enemmän pääomia tiukentuvien pääomavaatimusten myötä, mikä heijastuu hinnoittelussa. Lisäksi uusien likviditeettivaatimusten myötä pankkien oman rahoituksen rakenne on muuttunut kalliimmaksi.

2. Miten ja miksi Basel III vaikuttaa PK-yrityksille myönnettävän pankkirahoituksen ehtoihin (luoton pituus, vakuusvaatimukset, kovenantit ja luoton määrä)?

Pankkien oman rahoituksen ja myönnettyjen luottojen maturiteettirakenteen lähentyminen on voinut johtaa luottoaikojen lyhentymiseen /useammin käytettyihin korontarkistusehtoihin esim. 3 vuoden jälkeen. Luottokustannusten kohoaminen on lisännyt vakuudettoman ja vakuudellisen luotonannon marginaalien eroja joten sitä kautta vakuuksien merkitys on noussut.

3. Vaikuttaako Basel III PK-yritysten tunnuslukujen tulkintaan luottopäätöksiä myönnettäessä? Miten ja Miksi?

Basel III ei ole tuonut tähän merkittäviä muutoksia.

4. Miten ja miksi Basel III vaikuttaa PK-yritysten luotonsaantiin. (Alkurahoitus, jatkorahoitus)

Suomessa (toisin kuin monessa muussa EU- maassa) pk- yrityksen rahoituksen saatavuus ei ollut ongelma vaan kyse on ollut rahoituksen alhaisessa kysynnässä. Mahdollisessa voimakkaassa luottokysyntätilanteessa kiristyvä sääntely voi jarruttaa lainanannon kasvua (ei ole nyt ajankohtainen).

5. Vaihtoehtoiset rahoitusmuodot PK-yrityksille nyt ja tulevaisuudessa

Finnveran rahoitus, rahoitusyhtiöiden kohdevakuudellinen rahoitus (leasing, osamaksu), pääomasijoittajat, TEKES- rajoitus, joukkorahoitus. Näiden merkitys kaiken kaikkiaan tulee kasvamaan tulevaisuudessa perinteiseen pankkirahoitukseen verrattuna.

6. Ovatko vakavaraisuus uudistuksen tuomat vaikutukset kaikille yrityksille samat puhuttaessa pankkirahoituksesta vai voidaanko sanoa, että uudistus vaikuttaa enemmän juuri PK-yrityksiin kuin suuryrityksiin.

Säätelyvaikutusten kohdentuminen pankkeihin vaikuttaa enemmän pk- sektoriin, koska niillä vaihtoehtoisten rahoitusmuotojen saatavuus on vähäisempi. Olennaisinta vaikutuksissa on kuitenkin yrityksen luottoluokitus ja vakuudet.